D·N
27/12 1941.

Tvärsnitt genom krisen

Livsmedelskommissionens ordförande, landshövding Bo Hammarskjöld, framhöll nyss att en jämförelse mellan ransoneringarna i Sverige och sju andra europeiska länder visar att Sverige har den näst lägsta brödransonen. Bakgrunden till detta är delvis, men också bara delvis, att de svenska konsumtionsvanorna har annan inriktning än vissa andra länders, att sålunda även den normala förbrukningen av mjöl och bröd är mindre här i landet än på andra håll. I den mån differensen i tilldelning kan skrivas på detta konto skulle den inte behöva bereda andra bekymmer än dem som hänger samman med att minskad tillgång — och ökat pris — på andra varor kan antas driva upp den brödkonsumtion som bör anses "normal" nu jämfört med i fredstid. Men huvudskälet till den låga ransonen är i själva verket betydligt ledsammare: de båda senaste årens dåliga skördeutfall, som helt enkelt tvingat fram en kraftigt åtsnörd tilldelning.

En del människor vill inte tro att det är sant när man säger att brödransoneringen för stora folklager är den livsmedelsreglering som känns nästan mest. Det är nyttigt för tvivlarna att studera resultatet av den undersökning om hur ransonerna räcker som Svenska Gallupinstitutet nu utfört och som Dagens Nyheter i dag refererar. Den gäller enbart Stockholm, och man får kanske därför akta sig att dra alltför allmänna slutsatser enbart av de därvid framkomna siffrorna. Undersökningen har emellertid trots denna begränsning förtjänsten att ge ett gripbart mått åt förhållanden som hittills endast kunnat bli föremål för allmänt formulerade påståenden. Beträffande just bröd- och mjölransonen visar det sig sålunda att visserligen något mer än hälften av den representativa gruppen tillfrågade förklarat sig anse tilldelningen tillräcklig. Men ser man närmare efter, visar sig denna hälft vara mycket ojämnt sammansatt. Den har uppkommit genom att nära sju åttondelar av de bättre situerade och två tredjedelar av medelklasshushållen funnit att ransonen räcker, medan endast något över två av fem bland de tillfrågade arbetarna delar denna uppfattning. Och om man studerar hur svaren fördelar sig mellan hushåll av olika storlek, visar det sig att det för arbetarklassens del blir påtagligt svårare att få ransonen att räcka till ju större hushållet är. Av hushållen på fem personer finner tre fjärdedelar brödtilldelningen otillräcklig. I fyra personers hushåll har drygt två tredjedelar svårt att få den att räcka.

Intet ransoneringssystem kan göra rättvisa åt varje personlig skiftning i konsumtionsvanorna, så att tilldelningen inskränkes procentuellt lika för varje enskild när tillgångarna blir knappa. I viss mån schematisk måste varje tvångsvis genomförd fördelning bli. Men siffror som de anförda visar att ojämnheten hela grupper emellan är mycket stor. Är den också oundviklig? Ett ganska frappant resultat av Stockholmsundersökningen är att medan brödransonen förnimmes såsom knappare och knappare ju större hushållen blir, så går det motsatta vägen med köttet: det räcker bättre i de större familjerna. Förklaringen kan väl inte gärna vara någon annan än att de större hushållen av ekonomiska skäl nödgas ge köttet en mindre plats i mathållningen. Medan något över hälften av arbetarhushållen på två personer anser köttransonen otillräcklig, är detta sålunda fallet endast med 40 respektive 38 procent av de hushåll som har fyra respektive fem medlemmar. Skulle en motsvarande undersök-

Veckans löpsedel:
Folk och Försvar
DÖDSFLYGARE TILL ATTACK!
Hur japanerna sänkte "Prince of Wales" och "Repulse"
SVENSKARNAS BELÄGRING AV HANGÖ | KARLBERGSBALEN — ett strålande bildsvep
DEN SVENSKA FÖRSVARSTIDNINGEN

Universiteten inför folkrörelserna.

Av HERBERT TINGSTEN.

DET BEHÖVS ICKE någon ingående motivering för att fastslå att de stora folkrörelserna äro förtjänta av uppmärksamhet i akademisk forskning och undervisning. Dessa rörelser äro av central betydelse i det moderna samhället över huvud och alldeles särskilt i ett demokratiskt och dynamiskt samhälle såsom det svenska. Bortåt hälften av landets vuxna medborgare kunna antas höra till dylika rörelser, och alla påverkas i skilda hänseenden av desamma. Förslag och synpunkter som stå i centrum av social och politisk debatt och påkalla statsmakternas handlande framföras av folkrörelserna. De representera uppfattningar rörande alla de problem med vilka vi arbeta: fredsfrågan, kvinnofrågan, befolkningsfrågan, nykterhetsfrågan, frågan om produktionens och konsumtionens inriktning och fördelning, de religiösa och allmänpolitiska problemen, folkbildningens utvidgning och fördjupning. Ett studium av folkrörelserna blir till stor del helt enkelt detsamma som ett studium av det moderna svenska samhället och dess viktigaste problem.

Vid några tillfällen ha förslag framställts om särskilda anordningar för undervisning och forskning vid universiteten i hithörande frågor. Särskilt har man velat ge nykterhetsfrågan plats i det akademiska programmet. Den 16 mars 1915 avlämnade av regeringen tillkallade sakkunniga ett betänkande med förslag angående planmässig nykterhetsundervisning såväl inom som utom skolan. Beträffande universiteten, vilkas verksamhet endast i korthet berördes, föreslogs framför allt "att i samband med den akademiska undervisningen i nationalekonomi och statistik (respektive sociologi) tillfälle må beredas blivande lärare att inhämta kännedom om alkoholspörsmålets sociala sidor". Den tilltänkta undervisningen var närmast avsedd för blivande historielärare, som sedermera i skolorna skulle undervisa rörande alkoholproblemet. Förslaget avstyrktes från universitetshåll, där man betonade att nykterhetsfrågan ej gärna kunde ges en särställning i universitetsarbetet, och intet åtgjordes. Frågan togs ånyo upp i ett betänkande rörande omläggning av nykterhetsundervisningen den 19 oktober 1918. Även vid detta tillfälle intog frågan om universitetens verksamhet en undanskjuten plats. I anslutning till ett yrkande om undervisning i samhällslära i skolorna föreslogo emellertid de sakkunniga att möjlighet till en akademisk utbildning i detta ämne skulle beredas. Denna utbildning skulle knytas till ämnet statskunskap, eftersom detta ämne redan omfattade en del av samhällsläran och enligt de sakkunnigas uppfattning tenderade att utsträckas till andra delar. De sakkunniga yttrade bl. a.: "I första hand torde böra förutsättas att vissa minimikurser, omfattande viktigare socialpolitiska och därmed sammanhängande nationalekonomiska moment, ingå i fordringarna för de lägre betygen i statskunskap i filosofisk ämbetsexamen. I andra hand bör tas under övervägande huruvida icke för högre betyg i såväl den filosofiska ämbetsexamen som även filosofie licentiatexamen böra medgivas alternativa kurser, varigenom examinander finge frihet att bedriva mer djupgående studier inom nyss nämnda, för undervisningen inom högre skolor och folkskolseminarier särskilt betydelsefulla specialområden. I såväl det ena som det andra fallet bör även nykterhetsfrågan inom det socialpolitiska ämnesområdet kunna ha anspråk på tillbörligt beaktande..." De sakkunnigas förslag ledde i denna del icke till någon åtgärd, ehuru väl vederbörande departementschef i en proposition vid 1919 års riksdag (n:r 262) uttalade vissa sympatier för detsamma.

Under de senaste åren ha vid ett par tillfällen förslag av betydelse i detta sammanhang framförts. År 1938 framkastade författaren Ture Nerman tanken på en professur i arbetarrörelsens historia. Förslaget fick anslutning från flera håll. Stockholms högskolas rektor, professor Tunberg, yttrade i en intervju att upprättandet av en dylik professur vore ett nationellt intresse. På andra håll anfördes emellertid att det vore lämpligare med en professur som omfattade alla svenska folkrörelser eller rent av svensk samhällslära över huvud. — I 1941 års betänkande med utredning och förslag angående läkarutbildningen påyrkas bl. a. att en propedeutisk kurs i socialmedicin skall ingå i denna utbildning. Härvid skulle man bl. a. behandla folkets yrkesfördelning, dess ekonomiska förhållanden, giftermål och fruktsamhet, åldersfördelning, det sociala arbetets organisation, socialpolitiken, den kommunala självstyrelsen. Här föreligger sålunda ett intressant utkast till elementär undervisning i samhällslära från speciellt medicinska synpunkter. Vidare föreslås i betänkandet att en praktisk kurs i socialmedicin, omfattande bl. a. nykterhetsrörelsen, skulle ingå i läkarutbildningen.

De strävanden om vilka de här berörda förslagen bära vittne ha hitintills icke avsatt några direkta resultat. Sedan flera årtionden har den programmatiska ramen för akademisk forskning och undervisning rörande svenska samhällsförhållande icke förändrats — ett i och för sig anmärkningsvärt förhållande.

*

Hur är då den akademiska undervisningen och forskningen för närvarande beskaffad ur den här anlagda synpunkten? Först och främst bör betonas att ämnet samhällslära eller sociologi icke är representerat vid de svenska akademierna. Vid Göteborgs högskola finns visserligen en professur i nationalekonomi och sociologi, men denna professur har sedan Gustaf Steffens död i praktiken kommit att omfatta endast det förstnämnda ämnet. Uppenbart är likväl att en rad inom den humanistiska fakulteten fallande ämnen skulle kunna antas innefatta forskning och undervisning rörande nutida svenska samhällsförhållanden och därmed även de svenska folkrörelserna. I första rummet komma här ämnena historia, statskunskap, nationalekonomi, statistik och praktisk filosofi. Jag skall därför ett ögonblick stanna vid kursfordringarna och undervisningen i dessa ämnen.

Ämnet historia skulle möjligen kunna tänkas spela en central roll i detta sammanhang. Ämnet är starkare representerat än något annat humanistiskt ämne; icke mindre än sju historieprofessurer finnas, två i Uppsala, Lund och Stockholm och en i Göteborg. Principiellt omfattar ämnet, såsom särskilt under senare tid ofta framhållits, icke blott politisk och diplomatisk historia, utan även den allmänna kulturhistorien, i den mån denna icke överförts till andra ämnen; någon avgränsning framåt i tiden har icke angivits och har såvitt icke hävdats. Kursplanerna visa emellertid att fordringarna i ämnet icke i någon speciell grad omfatta kunskaper i senare svensk historia, än mindre i nutida svenska samhällsförhållanden. En blick på undervisningen, sådan den redovisas i kataloger och årsredogörelser, ger intrycket att intresset är koncentrerat till äldre tid. Under de senaste tjugu åren, för vilka tillgängliga uppgifter rörande undervisningen i samtliga här berörda ämnen genomgåtts, har med ett undantag ingen svensk professor i historia berört svenska förhållanden efter år 1800. Mer än två tredjedelar av de föreläsningsserier som av professorerna givits i svenk historia ha gällt medeltiden; även om utländska ämnen medtas, visar det sig att huvudparten av föreläsningarna gällt tiden före år 1500. Tiden efter år 1800 har visserligen upptagits i föreläsningar under sammanlagt mer än tjugu terminer, men dessa föreläsningar ha gällt främmande länder, i första rummet diplomatisk historia. Det nyss angivna undantaget utgör en föreläsningsserie vid Stockholms högskola, som berört svenska förhållanden även under senare tid (professor Ahnlund om Ladugårdslandet). En genomgång av docenternas föreläsningsserier ger vid handen att även i dessa en stark koncentration till äldre tider varit förhärskande; endast i en serie har vederbörande kommit in på svenskt 1800-tal. Dessa uppgifter innebära att under flera hundra föreläsningsterminer svensk historia under de senaste ett hundra fyrtio åren praktiskt taget icke uppmärksammats.

I en diskussion kring denna fråga anfördes att universitetens seminarieundervisning möjligen i högre grad än föreläsningarna skulle gälla moderna ämnen. Tillgängliga uppgifter göra emellertid icke sannolikt att så skulle vara fallet. I regel äro ämnena för seminarieundervisningen så allmänt angivna i redogörelserna att några slutsatser rörande de tidsskeden som uppmärksammas i undervisningen, icke kunna dras. De redogörelser för ventilerade proseminarie- och seminarieuppsatser som publiceras av Stockholms högskola tyda likväl på att seminarieundervisningen har samma karaktär som föreläsningarna. Av omkring 350 uppsatser som omnämnas i dessa redogörelser ha över tre hundra gällt händelser och förhållanden före år 1809. Vidare har ett fåtal uppsatser behandlat utländska problem under 1800-talet. Svensk historia efter 1809 företrädes icke av mer än ett tiotal uppsatser, och av dessa beröra endast ett några få inre svenska förhållanden. Såvitt jag kunnat finna har blott en uppsats gällt nyare svensk socialhistoria — en uppsats av 350.

Inom statskunskapen står naturligtvis nutida svensk författning och förvaltning i förgrunden; i övrigt omfatta kursfordringarna huvudsakligen svensk författningshistoria och utländsk statskunskap. Särskilt under senare år ha även de politiska partierna och samtidens politiska historia över huvud uppmärksammats. Men i det hela är ämnet koncentrerat kring de författningspolitiska frågorna, det omfattar mycket litet av allmän samhällslära och socialhistoria; endast vid en av läroanstalterna upptas ett arbete i sociologi såsom obligatoriskt. Beträffande undervisningen gäller väsentligen samma förhållande. Endast i ett relativt fåtal fall ha föreläsningar hållits över sådana ämnen som Korporationer och intresseorganisationer i nutida svenskt samhällsliv, Nutida svensk sociallagstiftning och Samtidens politiska idéer. Statskunskapen fyller alltså icke mer än till en ringa del den antydda luckan i svensk universitetsutbildning.

I de nationalekonomiska kursplanerna upptas, åtminstone på vissa håll, några arbeten av omedelbar betydelse i detta sammanhang, t. ex. rörande kooperationen och befolkningsfrågan. Men huvudvikten lägges överallt på den ekonomiska teorin och huvuddragen av det svenska näringslivet. Det stora flertalet föreläsningsserier ha gällt ekonomisk teori; i några fall ha föreläsningar hållits om svensk socialpolitik, befolkningsfrågan och dylikt. Kursfordringarna i statistik omfatta likaledes vissa arbeten rörande konkreta nutidsfrågor, såsom befolkningsutvecklingen. Men den statistiska metoden har dominerat, särskilt kanske under de senaste åren, då statistiska teoretiker kommit att besätta lärostolarna i ämnet. Vad som gäller om kursplanerna gäller också om undervisningen. Inom den praktiska filosofin föreligger däremot under senare tid en tydlig utveckling mot sociologi. I kursplanerna finner man vida mindre av dogmatiska rätts- och moralfilosofiska arbeten och vida mera av sociologiska verklighetsundersökningar än förr. Men det är tydligt att detta ämne endast i mycket begränsad omfattning kan ersätta bristen på samlad undervisning rörande moderna samhällsförhållanden. I några fall ha de akademiska lärarna i ämnet föreläst över sociologi och socialpsykologi, men vid intet tillfälle har undervisningen inriktats på bestämda svenska samhällsfrågor eller folkrörelser.

Det framgår av det sagda att intet av de nämnda ämnena ger de kunskaper i modern svensk samhällslära varom här är fråga. Det kan t. o. m. utan överdrift påstås att en student kan ta högre betyg i alla dessa ämnen utan att äga en mera allsidig och systematisk kännedom om svenskt samhällsliv. Och det är klart att en sådan kombination sällan eller aldrig förekommer.

På andra akademiska områden förekommer utan tvivel i någon omfattning undervisning rörande samtida samhällsfrågor. Inom den filosofiska fakulteten är detta fallet i sådana ämnen som geografi och svensk folklivsforskning. I de teologiska studierna uppmärksammas naturligtvis de kyrkliga rörelserna, och i någon mån ha föreläsningar och seminarier hållits även över sociala problem. Det bör emellertid framför allt betonas att någon samlad undervisning i svensk samhällslära icke ingår vare sig i de blivande juristernas, läkarnas eller prästernas akademiska utbildning.

I en följande artikel skall jag ingå på forskningen på hithörande områden samt diskutera möjligheterna att avhjälpa de brister som ur här angivna synpunkter måste anses föreligga inom svenskt akademiskt liv.

vill hålla rent framför egen dörr. Det gäller emellertid här långt mer än äran, det gäller en rätt, som faktiskt är en skyldighet.

OFFICIELLT

Lediga tjänster. Två arvodesbefattningar som mobiliseringsofficer vid resp. Jämtlands och Skaraborgs flygflottiljer, sju för pensionerade underofficerare avsedda arvodesbefattningar, nämligen fyra i expeditionstjänst i allmänhet vid resp. Östgöta, Västgöta, Skaraborgs och Svea flygflottiljer och tre i expeditionstjänst vid persondetaljen vid resp. Östgöta och Jämtlands flygflottiljer samt Norrbottens flygbaskår, lasarettsläkartjänsten vid lasarettets i Hälsingborg avdelning för öron-, näs- och halssjukdomar, underläkartjänsten vid centrallasarettets i Linköping röntgenavdelning, en 3:e underläkartjänst vid kirurgiska avdelningen därsammastädes, en 3:e underläkartjänst vid Sundsvalls lasaretts kirurgiska avdelning, en överskötar- och en överskötersketjänst vid S:t Lars sjukhus, Lund, samt teckningslärartjänsten vid samrealskolan i Piteå kungöras till ansökning lediga.

"För mycket tvång i militär idrott."

Otillräcklig utbildning i hälso- och sjukvård, klaga värnpliktiga.

De värnpliktigas allmänna omdöme om rekrytutbildningen är övervägande positivt, konstaterar lantförsvarets utbildningskommission med stöd av en enquête, som omslutit 10.737 värnpliktiga. Av de avgivna allmänna omdömena, som gällt frågor hur själva utbildningen i olika övningsgrenar varit ordnad, äro sålunda 7.338 eller 68 procent avgjort gynnsamma.

Över hälften av de ogynnsamma omdömena visar tydligt att de värnpliktiga själva anse sig i vissa övningsgrenar ha fått "för liten" eller "ingen" övning. "Ingen övning med skarpa handgranater", anmärker en jordbruksarbetare och tillägger: "Varje man borde få lära sig hantera de flesta av infanteriets vapen. Jag kan ej hantera mer än karbin". En annan jordbruksarbetare uttalar sig på liknande sätt: "Var man bör kunna hantera alla vapen".

Ingen övningsgren har blivit så ogynnsamt bedömd av de värnpliktiga som utbildning i hälso- och sjukvård. Detta synes främst bero på att de ej fått någon eller tillräcklig utbildning i denna övningsgren, vilket de räkna som en allvarlig brist. Sålunda säger en kontorist att han inte kan erinra sig att han under sin rekrytutbildning lärt ens att lägga ett första förband. Om utbildningen framhålla många att den stått under "dålig ledning". En frisör skriver rakt på sak: "Intresse saknas hos dem som skall undervisa".

En annan utbildningsgren som likaledes bedömts ogynnsamt av de värnpliktiga avser idrott. Enligt deras mening anslås för liten tid till denna utbildning. "Så gott som ingen idrott under hela utbildningstiden", konstaterar en frisör. "För slappt", anser en grovarbetare.

Flera anse att det hos befälet är "för dåligt intresse för idrott". Andra synas ej finna sig helt till rätta med idrotten i dess militära form. En del anser att det i den militära idrotten är "för mycket tvång" och att den i stället borde bedrivas "mera frivilligt".

Mer än någon annan övningsgren drabbar omdömet "för ansträngande" fältmarschutbildningen. Av de värnpliktiga som anfört särskilda motiveringar för sina omdömen på denna punkt ha 107 av 223 ansett fältmarsch efter väg för ansträngande, medan 74 av 160 avgivit samma omdöme om fältmarsch i terräng. Detta tyder på att marschträningen ej är tillräcklig.

Bistert kall jul, köld i antågande.

Det ser ut som julen skulle fört med sig den riktiga vintern även till södra och mellersta Sverige.

I de sydliga delarna av vårt land kom snön på allvar först på annandagen, och temperaturen har där heller knappast krupit under nollstrecket. Norrland och mellersta Sverige ha däremot haft en bister jul med över 30 minusgrader norrut.

Det milda väder som följde med snöfallet på annandagskvällen i Stockholmstrakten blir inte långvarigt. Väderlekstjänst upplyser att tvärtom alla tecken visa att kylan nu på allvar är i antågande.

För våra nödlidande grannfolk
mottager
SVENSKA RÖDA KORSET
bidrag på listor eller å postgiro n:r 3032

© Tingstensamlingen
Publicerad med tillåtelse av Dagens Nyheter AB.